

Δειγματοληψίες ιχθυοπανίδας στην ανατολική Μακεδονία και Θράκη

Δρ Μάνος Κουτράκης, Τακτικός Ερευνητής
Άρης Χρησιτίδης, Τεχνολόγος Γεωπονίας
Ινστιτούτο Αλιευτικής Έρευνας

Ολοκληρώθηκαν οι δειγματοληψίες ψαριών των δύο προγραμμάτων «Εποπτεία και αξιολόγηση της κατάστασης διατήρησης ειδών ιχθυοπανίδας κοιντικού ενδιαφέροντος στην Ελλάδα» και «Δειγματοληψίες ψαριών των ποταμών στην ανατολική Μακεδονία και Θράκη», που είχε να διεκπεραιώσει η ομάδα των Εσωτερικών Υδάτων και Λιμνοθαλασσών του Ινστιτούτου Αλιευτικής Έρευνας (ΙΝΑΛΕ) από την άνοιξη έως το φθινόπωρο 2015.

Κατά τη διάρκεια αυτών των δειγματοληψιών, η ερευνητική ομάδα που αποτελείται από τους Δρα Μάνο Κουτράκη, Δρα Αργύρη Σαπουνίδη, Φώτη Αράπογλου, Γιώργο Εμφιετζή και Άρη Χρησιτίδη, κάλυψε ένα πυκνό δίκτυο 153 σταθμών, που περιλάμβανε όλα τα ποτάμια και τους παραποτάμους τους στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Σε κάθε σταθμό αξιολογήθηκε η κατάσταση του ποταμού, μέσω της ιχθυοπανίδας και καταγράφηκαν οι κίνδυνοι και οι απειλές που αντιμετωπίζουν τα ψάρια σε διάφορες εποχές του χρόνου. Οι δειγματοληψίες έγιναν με τη χρήση φορητής συσκευής ηλεκτραλιείας καθώς με την εφαρμογή αυτής της τεχνικής, τα ψάρια ελκόμενα από τη συσκευή, συλλέγονται με απόχες, αναισθητοποιούνται και αφού αναγνωριστούν και καταγραφούν, απελευθερώνονται στο ίδιο σημείο που βρέθηκαν.

Περισσότερα από 25 είδη ψαριών εντοπίστηκαν κατά τη διάρκεια των δειγματοληψιών, κάποια από αυτά πολύ σπάνια και ενδημικά βρέθηκαν μεμονωμένα, άλλα πάλι πολύ κοινά είδη ευρείας εξάπλωσης, συλλέχθηκαν σε μεγάλους αριθμούς, που ξεπερνούσαν τα 300 ψάρια ανά σταθμό δειγματοληψίας. Τα βάθη αλιείας κυμαίνονταν από λίγα εκατοστά έως και 1,5 μ., ενώ στον ποταμό Έβρο όπου χρησιμοποιήθηκε βάρκα, αλιεύθηκαν ψάρια και σε μεγαλύτερα βάθη. Τα ψάρια που συλλέχθηκαν ανήκαν σε μεγάλο εύρος μεγεθών που κυμαίνονταν από 1 έως

55 εκ. και βάρους έως 2,5 κ.

Ανάμεσα στις δεκάδες εξορμήσεις, που έγιναν στο πλαίσιο των προγραμμάτων αυτών, θα μπορούσαμε να ξεχωρίσουμε τρεις ως πολύ επιτυχείς και ως μοναδικές εμπειρίες για την ομάδα. Η αναμφισβήτητη ωραιότερη και μοναδική εμπειρία ήταν η δειγματοληψία με βάρκα (πλάβα) κατά μήκος του ποταμού Έβρου, κατά μήκος δηλαδή των συνόρων με την Τουρκία. Διανύθηκαν πολλά μίλια και έγιναν 6 στάσεις στο μήκος του ποταμού, όπου πραγματοποιήθηκε δειγματοληψία πάνω από τη βάρκα με πολύ ενδιαφέρουσες συλλήψεις.

Άλλη μία πολύ επιτυχής δειγματοληψία, ήταν όταν εντοπίστηκε ένα πολύ σπάνιο ψάρι, σε παραπόταμο του Έβρου. Πρόκειται για το *Cobitis puncticulata*, είδος φάντασμα, μιας και προσπάθειες ανεύρεσής του στο παρελθόν από την ομάδα, δεν είχαν επιτυχία. Το ψάρι αυτό με το κοινό όνομα «Στικτοβελονίτσα» απαντάται στην ελληνική επικράτεια αποκλειστικά σε έναν μικρό παραπόταμο λίγων μόνο χιλιομέτρων του ποταμού Έβρου, κοντά στα χωριά Λύρα και Φυλακτό. Μέρος του βρίσκεται εντός των ορίων του Φορέα Διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου Δάσους Δαδιάς - Λευκίμης - Σουφλίου. Η Στικτοβελονίτσα μοιάζει με τη συγγενική της Θρακοβελονίτσα (*Cobitis strumicae*) με την οποία συνυπάρχει στο μέρος αυτό, αλλά είναι σαφώς μικρότερη

Αμμόκοιτος (*Eudontomyzon (Caspomyzon) hellenicus*)

και δεν ξεπερνά τα 8 εκατοστά, με τα αρσενικά άτομα να είναι ακόμα μικρότερα. Έχει ομοιόμορφο λαδί - μαυριδερό - στικτό χρωματισμό με μια απόχρωση κίτρινη - χρυσαφί μεταλλική. Προτιμά νερό ελαφρώς τρεχούμενο και πυθμένα με λάσπη και άμμο, όπου κώνεται για να κρυφτεί από τους εχθρούς της, αλλά και να βρει την τροφή της. Δύο πολύτιμα δείγματα αυτού του είδους συλλέχθηκαν και έτσι επιβεβαιώθηκε η ύπαρξή του, που μόλις το 1998 αναγνωρίστηκε ως χωριστό είδος.

Σε μια άλλη πολύ ενδιαφέρουσα πρόσφατη εξόρμηση είχαμε την τιμή και ευκαιρία να συνεργαστούμε με τον συνταξιούχο πλέον Καθηγητή του ΑΠΘ, Παναγιώτη Οικονομίδη, ο οποίος έσπευσε να μας συνοδεύσει και να μας καθοδηγήσει για να εντοπίσουμε την ακριβή εξάπλωση δύο ειδών ενδημικών ψαριών, που ζουν στα Τενάγη των Φιλιππων και στην ευρύτερη περιοχή (Κεφαλάρι, Αγγίτης, Πηγές Αγίας Βαρβάρας). Συνοδός του ήταν η Βασιλική Χρυσοπολίτου από το Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων (ΕΚΒΥ), που εποπτεύει το έργο.

Τα είδη «στόχος» ήταν η Γραμβοβελονίτσα (*Cobitis puctilineata*) και ο Αμμόκοιτος, όπως το ονομάζουν ντόπιοι ή Γκαβόκελο (*Eudontomyzon (Caspomyzon) hellenicus*). Και τα δύο αυτά είδη είναι ενδημικά, δηλαδή ζουν αποκλειστικά σε αυτή την περιοχή. Η Γραμβοβελονίτσα αναγνωρίστηκε και περιγράφηκε ως είδος μόλις το 1996. Πρόκειται για ενδημικό είδος της περιοχής των Τεναγών των Φιλιππων και του Αγγίτη ποταμού. Μοιάζει με τη συγγενική Θρακοβελονίτσα, από την οποία διαφέρει χάρη στις εκτεταμένες επιμήκεις ραβδώσεις που έχει στο σώμα της αντί για στίγματα. Χρειάζεται νερό ελαφρώς τρεχούμενο και πυθμένα με λάσπη, άμμο και αρκετή οργανική ουσία, όπου κώνεται για να κρυφτεί από εχθρούς και να βρει τροφή.

Ο Αμμόκοιτος ή Γκαβόκελο που μοιάζει με μικρό χέλι, αναγνωρίστηκε και περιγράφηκε ως είδος το 1982. Κατατάσσεται στους Κυκλόστομους, ζώα που μοιάζουν με ψάρια και αντί για στόμα με σιαγόνες, έχουν έναν κυκλικό δίσκο με δόντια. Είναι ενδημικό είδος και απαντάται μόνο στην ευρύτερη περιοχή του ποταμού Αγγίτη. Είναι απαιτητικό είδος ως προς τις οικολογικές του ανάγκες, καθώς ζει σε καθαρό τρεχούμενο νερό και αμμο-λασπώδες έδαφος, όπου μένει μονίμως κρυμμένος. Ο Αμμόκοιτος των Τεναγών έχει έναν πολύ ενδιαφέροντα και παράξενο κύκλο ζωής, καθώς το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του (5-6 χρόνια) το περνά σαν προνύμφη και βρίσκεται μονίμως μέσα σε αμμο-λασπώδες έδαφος, βγάζοντας μόνο το κεφάλι του κάθετα προκειμένου να τραφεί. Η τροφή είναι παθητική, δηλαδή τρέφεται με τρίμματα οργανικής ύλης, η οποία παρασέρνεται από τη ροή και συλλαμβάνεται παθητικά από το είδος χάρη σε ένα μόρφωμα σαν κωνί τριγύρω από την οπή του στόματός του. Τους τελευταίους 3-4 μήνες της

ζωής του αρχίζει να μεταμορφώνεται σε ενήλικο ζώο. Η ενήλικη μορφή διαρκεί μόλις 1-2 εβδομάδες. Ο Αμμόκοιτος στην φάση αυτή παύει να τρέφεται, μιας και δεν μπορεί πλέον να κωνέψει την τροφή του και σπεύδει να αναπαραχθεί προτού πεθάνει.

Στην περιοχή των Τεναγών Φιλιππων ρέουν πλήθος χειμάρρων, αρδευτικών και στραγγιστικών καναλιών, που δίνουν ζωή στην αγροτική αυτή περιοχή και συμβάλλουν στη μέγιστη αξιοποίηση του επιφανειακού τυρφώνα, ενός σπάνιου τύπου υγροτόπου. Ο τυρφώνας αυτός είναι ο μεγαλύτερος της Ευρώπης και ο μοναδικός της Ελλάδας. Τα νερά που ρέουν ενώνονται με τον Αγγίτη, που είναι μεγάλος παραπόταμος του Στρυμόνα. Πρόκειται για μια πολύ παραγωγική αγροτική περιοχή, που όμως χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή στη διαχείρισή της, μιας και η εντατική καλλιέργεια της τύρφης τη φθείρει, με αποτέλεσμα τα τελευταία χρόνια να παρουσιάζονται διάφορα προβλήματα με κυριότερο την πλημμυρική κάλυψη μεγάλου τμήματος των Τεναγών για αρκετούς μήνες το χρόνο, αλλά και την επιβάρυνση των νερών της περιοχής με υπολείμματα φυτοφαρμάκων. Η ένταξη της περιοχής στο δίκτυο Natura 2000 θα βοηθούσε στην προστασία των ενδημικών ειδών ιχθυοπανίδας.

Από τον πρώτο κιάλας σταθμό δειγματοληψίας βρέθηκαν και τα δύο είδη σε μεγάλη πυκνότητα στα Τενάγη, παρόλο που το ποτάμι και οι όχθες του δεν ήταν σε καλή κατάσταση. Ακολούθησαν και άλλοι σταθμοί με ανάλογες επιτυχίες και η δειγματοληψία ολοκληρώθηκε στις Πηγές Κεφαλαρίου, αφού τουλάχιστον 15 είδη ψαριών βρέθηκαν να ζουν στην περιοχή. Στις Πηγές γνωρίσαμε και τον κ. Κυριάκο Τσακάλογλου, ένα

Γραμβοβελονίτσα (*Cobitis puctilineata*)

ντόπιο συνεργάτη του κ. Οικονομίδη κατά τις εξορμήσεις του την δεκαετία του '70. Ο άνθρωπος αυτός έχει εμπειρικά πολλές γνώσεις για τα ψάρια της περιοχής και καθημερινά κάνει πολλές προσπάθειες για τη διατήρησή τους, προσφέροντάς τους καταφύγιο και τροφή.

Κατά τη διάρκεια των δειγματοληψιών η ομάδα του ΙΝΑΛΕ τελειοποίησε τις τεχνικές σύλληψης ψαριών, απέκτησε εμπειρία και γνώσεις, διεύρυνε τις εμπειρίες της και ήρθε σε επαφή με νέα ενδιαφέροντα αλλά και νέα είδη ψαριών. Την πρακτική αυτή εμπειρία συμπλήρωσε μια τριήμερη κατάρτιση, που διοργάνωσε το Ελληνικό Κέντρο Θαλασσίων Ερευνών στον Σπερχειό ποταμό με τη συμμετοχή επιστημόνων από το ΙΝΑΛΕ και τα Πανεπιστήμια Θεσσαλονίκης και Ιωαννίνων (Τμήματα Βιολογίας), με αντικείμενο την ομοιόμορφη δειγματοληψία με ηλεκτραλιεία από τις 4 ομάδες των εταίρων στο πλαίσιο των δυο προγραμμάτων και τη συμπλήρωση των ειδικών πρωτοκόλλων.

Πληροφορίες: Ινστιτούτο Αλιευτικής Έρευνας, 640 07 Νέα Πέραμος, Καβάλα, **Τηλ.:** 25940 22691/29037, **e-mail:** manosk@inale.gr, fri@inale.gr, www.inale.gr